

5

QƏRBİ AZƏRBAYCAN BİZ QAYIDACAĞIQ!

Göyçə mahalının Cil kənd orta məktəbi - 100

Cil kəndində məskunlaşma

Relyef baxımından bir amfiteatrı xatırladan Cil kəndi Göyçə gölünün sahili, Çəmbərək rayon mərkəzindən 28 km cənub-şərqdə, dəniz səviyyəsindən 2040 m hündürlükdə yerləşirdi. Ermənistan Sovet Ensiklopediyasında Cil kəndinin əsasının XII əsrdə qoyulduğu bildirilir. Kənddə mövcud olmuş abidələr – alban qəbiristanlığı və kilsələri, oğuz (uğuz) qəbiristanlığı, qalaçalar, insan yaşayışının izləri olan mağaralar, qazıntı zamanı tapılan saxsı qablar, müxtəlif fiqurlar bu ərazinin lap qədim zamanlardan yaşayış məskəni olduğunu sübut edir. Kənddə oda sitayiş edən albanların, oğuzların və müsəlmanların ümumi mədəniyyətinin sintezi olan maddi və mənəvi mədəniyyət mövcud idi. Qafqazın 5 verstlik xəritəsində Cil kəndinin adı çəkilir. Bəzi mənbələrdə Cilkəndi kimi qeyd edilir. Əvvəllər İrəvan quberniyasının Yeni Bəyazid qəzasının, sonra Basarkeçər rayonunun, 31 dekabr 1937-ci ildən isə Çəmbərək (Krasnoselo) rayonunun tərkibində olub. Hazırda Gəğarkunik vilayətinə aiddir.

Çar Rusiyanı dövründə tərtib edilmiş kameral təsvirlərə görə, kənddə 1831-ci ildə 45 ailə (159 kişi, 106 qadın), cəmi 265 adam yaşayırmış. Ailələrin hamısı qarapapaq tayfasına mənsub olub. 1891-ci ildə kənddə 308 nəfər (160 kişi, 148 qadın) yaşayırmış. 1909-cu ilin yanvar ayına olan məlumata görə, Yeni Bəyazid qəzasında 4-cü polis sahəsində 4 kənd cəmiyyəti, 49 kənd var idi ki, onlardan biri Cil kəndində yerləşirdi. Cil kənd cəmiyyətinə 8 kənd daxil idi. 1886-cı ildə kənddə 587, 1897-ci ildə 739, 1908-ci ildə 975, 1914-cü ildə 1020 (1035), 1916-cı ildə 893, 1919-cu ildə 888, 1979-cu ildə 1519, 1988-ci ildə 1700 azərbaycanlı yaşayırmışdır. 1988-ci ilin noyabrında kənd camaatı erməni vandalları tərəfindən tarixi torpaqlarından deportasiya olunmuşdur.

Cil kəndində dini təhsil

Türk və islam coğrafiyasının bir parçası olan Göyçə mahalının Cil kəndində orta əsrlərdən etibarən dini təhsilə xüsusi diqqət yetirilmişdir. 1831-ci ilə aid məlumatlara görə, kənddə dini ayinlərin icrası və dini təhsilin təşkili ilə Axund Molla Nağı Molla Həsən oğlu və Molla Məmmədəli Əli oğlu məşğul olmuşdur. Bu faktlar həmin dövrdə Cil kəndində dini təhsilin müəyyən ənənəyə və inkişaf səviyyəsinə malik olduğunu göstərir. Məktəb, ədətən, mollaların evlərində təşkil olunur, Quranı-Kərimin oxunuşu və təfsiri, ərəb və fars dilləri, İslam hüququ (fiqh) və əxlaq öyrədilirdi.

Cil kəndində çar Rusiyanı tərəfindən qeydə alınan ilk məktəb 1876-cı ilə aiddir. İrəvan-Yelizavetpol (Gəncə) xalq məktəbləri direksiyasına aid təhsil müəssisələrinin yerləşməsi ilə bağlı həmin il tərtib edilmiş xəritənin “xüsusi məktəblər” bölməsində Cil kəndində tatar (müsəlman – R.F.) məktəbinin mövcudluğu qeyd olunmuşdur.

Cil kənd ibtidai məktəbi

Ermənistan sovetləşdirildikdən sonra Cil kəndində I dərəcəli (5 illik ibtidai məktəb) məktəb 1923/1924-cü tədris ilində açılıb. Ermənistanda azər-

Tariximiz, taleyimiz

Tarix yalnız keçmişə öyrənmək deyil, həm də bu günün və gələcəyin dərk edilməsində əsas vəsiyədir. Keçmiş bilmədən bu günü və sabahı qurmaq mümkün deyil. Tarix hər bir millətin güzgüsü və gələcəyini müəyyən edən mayakdır; millət özünü yalnız tarixinin köməyi ilə dərk edə bilər. Azərbaycanın indiki hüquqi-coğrafi sərhədlərindən kənarda qalmış Qərbi

Azərbaycanın Göyçə mahalının Cil kəndinin tarixi, mədəniyyəti, təhsil-tərbiyə ənənələri və qəhrəmanlıq tarixləri öyrənilməli və gələcək nəsillərə çatdırılmalıdır. Bu kəndlə bağlı olan hər bir gənc doğma yurda qaytma inamı ilə böyüdülməli, bu yerlərə sülh şəraitində, təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə geri qaytarılacağına inanmalıdır.

göndərilib ki, onlardan da heç biri geri qayıtmayıb. Səfərbər olan kişi müəllimlərinin yerinə rayon mərkəzində 1-2 ay kurs keçən qadınlar təyin olunub ki, bu da tədrisin səviyyəsinin aşağı düşməsinə və uzmüddət 8 illik və orta məktəbin yaradılmamasına səbəb olub.

Cil kənd 8 illik məktəbi

1960–1961-ci tədris ilində Cil kənd yeddillik məktəbi səkkizillik məktəbə çevrildi. 1961–1962-ci illərdə Cil kənd səkkizillik məktəbinə Səməd Həsənov, 1962–1966-cı illərdə Bağır Bağırov, 1966–1968-ci illərdə Abbaslı Kərimov, 1968–1969-cu illərdə İsaşala Qurbanov rəhbərlik edib. Cil kənd məktəbi üçün ikimərtəbəli tədris binasının tikilməsi həmin illərə təsadüf edir.

Cil kənd orta məktəbi

1967–1968-ci tədris ilində Cil kənd səkkizillik məktəbi onillik orta məktəbə çevrildi. Həmin dövrdə məktəbdə 469 nəfər şagird təhsil alırdı.1968–1969-cu tədris ilində Cil kənd orta məktəbinin ilk buraxılışı oldu. 20 nəfər məzundan 14-i (70%) yüksək qiymətlərlə Azərbaycanın ali məktəblərinə daxil oldu. Cil kənd orta məktəbinin 1969–1988-ci illərdəki tədris həyatı və pedaqoji uğurları məktəbin direktoru Şərif Namazovun (1939–2013) adı ilə bağlıdır. 1968/1969-cu tədris ilində məktəb üçün yeni 2 mərtəbəli bina istifadəyə verildi. Sonrakı illərdə şagirdlərin sayının artması, tədris kabinet sisteminə keçirilməsi yeni tədris binasının tikintisi ilə nəticələndi. 1984–1987-ci illərdə müasir infrastrukturaya malik yeni məktəb binası tikildi. 1987-ci ilin sentyabr ayının 1-də 800-ə yaxın şagirdin təhsil ala biləcəyi üçmərtəbəli tədris binasının açılışı oldu. Təəssüf ki, məktəblərinin sevinci uzun sürmədi. 1988-ci ilin noyabrında məktəb öz fəaliyyətini dayandırmağa məcbur oldu.

1968–1988-ci illərdə Cil kənd orta məktəbi regionun qabaqcıl təhsil müəssisələrindən biri olub. Məktəbin tədris səviyyəsi həmişə yüksək qiymətləndirilib, məzunların ali məktəbə qəbul faizi digər kənd məktəbləri ilə müqayisədə xeyli yüksək olub. Məktəbin məzunları həm təlimdə, həm də rayon və respublikamızda iştirak edən olimpiadalarda yüksək yerlər tutublar. Məktəbi qızıl medalla (Cavanşir Rəhi-

mov, Şahvələd Namazov, Mustafa Rəhimov, Elmar Məmmədov, Yusif Sadıqov) və gümüş medalla (Gözal Namazova, Sultan Tağıyev) bitirən məzunlar məktəbin yüksək təhsil göstəricilərini rəsmi şəkildə təsdiq etmişlər.

Cil kənd orta məktəbinin müəllimləri

Cil kənd orta məktəbinin məzunlarından 1000-dən çoxu həm Rusiyanın, həm də Azərbaycanın ali məktəblərində təhsil almış, müxtəlif sahələrdə xidmət göstərmişdir. Müəllim adına layiq görülmələr həm indiki Ermənistan ərazisindəki Azərbaycan məktəblərində, həm də Azərbaycanın müxtəlif rayon və kəndlərində uğurlu pedaqoji fəaliyyət göstərərək maarifin və maarifçiliyin inkişafına əvəzsiz töhfələr vermişdir. Vaxtilə məna dərş demiş Vəddəmir Tağıyev, Allahverdi Sadıqov, Valeh İsmaylov, Haqverdi İbrahimov, Fərman Əhmədov, Nəriman Həsənov, Yunis Allahverdiyev, Həsən Məsimov, Əli Məmmədov, Əli Adıgözülov, Məhəmməd Hüseynov, Rəzmi Əfənov, Dilbər İbrahimova, Abbas Ələsgərov, Sədaqət Təmrverdiyev və Bayram Qurbanov adlarını bu gün böyük hörmət və dərin ehtiramla xatırlayırıq. Onlar yalnız bilik verən müəllimlər deyil, həm də dünyagörüşümüzü formalaşdırıran, bizi həyatın çətinliklərinə hazır edən fədakar ziyalılar idilər. Hər birinin zəhməti, məsuliyyəti və müəllimlik peşəsinə olan sədaqəti bizlərə yol göstərən bir nümunə kimi yaddaşımızda yaşayır.

Cil kənd məktəbinin məzunları

Cil kəndinin məzunları zaman-zaman alim, general, müəllim, iqtisadçı, mühəndis, texnik və digər sahələrin peşəkarları kimi fəaliyyət göstərmiş, doğma məktəblərinə həmişə şərəf və şöhrət gətirmişlər. Onlar əldə etdikləri uğurlarla yalnız öz adlarını deyil, həm də kəndimizi və məktəbimizi ucaldaraq gənc nəsillərə nümunə olmuşlar.

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, kəndimizin yetirmələri olan bir sıra görkəmli şəxslər - tarix elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, Birleşmiş Millətlər Təşkilatı yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, Azərbaycan Kitabxanalar Cəmiyyətinin prezidenti Abuzər Xələfov, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, Nyu-York Akademiyası

sının həqiqi üzvü Ayvaz Xələfi, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, Nyu-York Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Əməkdar müəllim Zübeyit Tağıyev, iqtisad elmləri doktoru, professor, Beynəlxalq Məncemət Akademiyasının və Avropa Təbii Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Əvəz Ələkbərov, iqtisad elmləri doktoru, professor Əli Allahverdiyev, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Məsrəddin Sadıqov, riyaziyyat üzrə elmlər doktoru, professor Ramiz İsgəndərov, filologiya elmləri doktoru, professor, Nazirlər Kabineti yanında Terminologiya Komissiyasının sədr müavini Sayal Sadıqova, pedaqoji elmlər doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, Beynəlxalq Pedaqoji Akademiyanın həqiqi üzvü, Sosial və Pedaqoji Elmlər Akademiyasının akademiki Fərrux Rüstəmov öz elmi, pedaqoji və ictimai fəaliyyətləri ilə məktəbin nüfuzunu daim yüksək səviyyəyə saxlamış, onun maarifçilik ənənələrinin qorunub inkişaf etdirilməsinə dəyərli töhfələr vermişlər.

Bundan əlavə, fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsinə yüksəlmiş məzunlar – Ziyad Elləzov, Məmməd Kazımov, Tahir İbrahimov, İlham Mazanov, Asif Məmmədov, Xəliverdi Sadıqov, Əli Cəfərov, Cavanşir Rəhimov, Azad Qurbanov, Mehdi Hüseynov, Mikayıl Abbasov, Əli Tağıyev, Kamal Adıgözülov, Aygün Xəlilqızı, Şaiq Adıgözülov, Simmar Məmmədov və başqaları – eyni şəkildə öz elmi araşdırmaları və ictimai fəaliyyəti ilə məktəbin adını uca tutmuş, gənc nəsillər üçün nümunə olmuşlar.

Məktəbin məzunları arasında Azərbaycan Respublikasının dövlət idarəçiliyində mühüm vəzifələrdə, səhiyyə, sosial-iqtisadi, idarəetmə, mühəndislik və texnologiya, hüquq-mühafizə orqanları, adliyyə sistemi və Fövqəladə Hallar Nazirliyində çalışmış tanınmış şəxslər vardır.

Cil kənd məktəbini qızıl medalla, Bakı Dövlət Universitetini isə fərqlənən diplomu ilə bitirən, fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi üzrə dissertasiya müdafiəsi uğrunda olan 20 Yanvar şəhidi Yusif Allahverdi oğlu Sadıqov da bu məktəbin tanınmış məzunlarındandır.

Şuşadan Göyçəyə yollar görünür...

Hazırda Qarabağ Azərbaycanın incisinə çevrilir. Böyük Qayıdış təmin edilir. İnsanlarla bərabər Qarabağ torpağına onun tarixi gözəlliyi və mənəvi-psixoloji ruhu qayıdır. Şuşadan Göyçəyə yollar görünür...

İnanıram ki, rus əsgərlərinin, erməni daşnaklarının vahiməli və soyuq baxışları altında doğma el-obasını, isti yurd-yuvasını qarlı yollarla ayaqyalın, başıaçıq, ağlaya-ağlaya tərk edənlər yaxın illərdə sevincle o yurda dönəcək, Vətən həsrətinə son qoyulacaq. Doğma Cil kəndinə yenə yaz gələcək, dağ-dərələr, düzlər yaşıl dona bürünəcək, göy çəmənləri çiçək açacaq, bululaqların, su arsların başını yarpızlar bəzəyəcək, təbiətin “donu” yavaş-yavaş açılacaq. Min dərdin dəvəsi olan “Pəri buluğu”nda asışlar məclis quracaq, müqəddəs ziyarətəgah olan “Qara daş”da qurbanlar kəsiləcək, uşaqların sevinc səsi bir-birinə qarşıcaq. Gənclərimizin toy məclislərində “Vağzalı” sədəlləri kəndi “donu” götürəcək”, Cil kənd tam orta məktəbinin zəng səsi ilə yeni tikilmiş məscidin azan səsi bir-birinə qarşıcaq, toylu-düyünlü günlərimiz başlayacaq.

Çaylarımız əvvəlki çoxşu ilə axacaq, ocaqlarımız daha qur yanacaq, Cil kəndinin növrəği özünə qayıdacaq, yurd həsrəti yuxularımız çalacaq, hər tərəf gülü-çiçəyə bürünəcək. Həyat yeni ritmlə davam edəcək...

Fərrux RÜSTƏMOV,

ADPU-nun İbtidai təhsilin pedaqogikası kafedrasının müdiri, pedaqoji elmlər doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi

I və II Qarabağ müharibəsində iştirak edən məzunlar

1988-ci ilin noyabr ayında Cil kənd məktəbinin şagirdləri və bütövlükdə kənd sakinləri öz doğma yurdlarını tərk etməyə məcbur oldular. Erməni silahlı birləşmələrinin törətdiyi vəhşiliklərdən xilas olmaq üçün onlar noyabr və dekabrın sort, şaxtılı günlərində ayaqyalın, başıaçıq, piyada yollarla Gədəbəydən keçərək Azərbaycana üz tutdular. Bu yol həm soyğun, həm ağrının, həm də həsrətini yoluyla – lakin insanlar ümidlərini, Vətən sevgisini itirmədilər.

Doğma torpaqlarından didərgin düşən bu Vətən övladları Azərbaycana pənah götürdikdən az sonra silaha sarılıb torpaqların müdafiəsinə qalxdılar. Müharibə alovunu söndürmək, işğal altında olan yurd yerlərini geri qaytarmaq, el-obanı yaşatmaq üçün igidlərimiz canlarını qurban verdilər. Onlar qanları ilə qara torpağı müqəddəsləşdirdilər, torpağı yenidən Vətən etdilər. Şəhidlik zirvəsinə ucalanlar sırasında Cil kənd məktəbinin igid məzunları – Allahverdi Həsənov, Adil Mədətov, Lətif Məhərrəmov, Qurban Əhmədov, “Azərbaycan bayrağı” ordenli Mehəli Zeynalabdiyev, Rövşən Cəlilov, Vahid Mehdiyev, Vüqar Ələkbərov və Əli İsmaylov da var idi. Ərəstun Məhərrəm oğlu Vəliyev isə ağır döyüşlərin birində itkin düşərək Vətən yolunda qeybə çəkilən qəhrəmanlarımızdan oldu. Daşkəsən rayon, Quşçu kənd tam orta məktəbi Əli İsmayilovun, Göygöl rayonu, Şəhriyar kənd tam orta məktəbi Lətif Məhərrəmovun adını daşıyır. “Azərbaycan bayrağı” ordenli qəhrəman kaşfiyyatçı Mehəli Zeynalabdiyevin yaşadığı binaya xatirə lövhəsi vurulub, adına Bakı şəhərində kiçik verilib.

Birinci Qarabağ savaşından sonra keçən uzun illər ərzində şəhidlərin qisasının alınmaması millətin ruhuna, vüqarına ağır təsir göstərirdi. İşğal edilmiş şəhərlərin, kəndlərin, rayonların adları anım günlərində ürəkaçını ilə xatırlanırdı. Millət 30 il dözdü, səbir etdi, ruhunu dir saxladı və Ali Baş Komandanın əmrini gözlədi. Nəhayət, 27 sentyabr 2020-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “Qarabağ Azərbaycandır!” çağırışı və “dəmir yumruq” birliyi xalqı bir amal, bir məqsəd, bir bayraq altında topladı. Otuz illik yurd həsrətinə son qoyuldu. Vətən uğrunda 3 minə yaxın igid övladımız şəhidlik zirvəsinə yüksəldi. Bu qəhrəmanlar öz sücaətləri ilə dünya hərbi tarixinə yeni şəhifələr yazdılar, türkün qüdrətini, yenilməzliyini, əzəmətinin bütün dünyaya nümayiş etdirdilər.Bu qəhrəmanlıq salnaməsində Cil kəndinin övladları da öz layiqli yerini tutdu. Əhmədağa İsgəndərov, Kamil Rəhimli, Tural Məmmədov və Anar İsgəndərov xalqımızın yaddaşına əbədi qəhrəmanlar kimi həkk olundular. Cil kəndinin 100-dən çox məzununu Vətən müharibəsi iştirakçısı kimi adlarını Zəfər tarixinə yazdılar.